

Grundtvig i Lohals og på Langeland

Af Stig Andreas Munch, juni 2008

N.F.S. Grundtvig 1820

Foråret 1808 forlod Grundtvig Langeland. Her havde han boet på herregården Egeløkke i tre år som huslærer for den lille Carl Steensen-Leth. Carls mor Constance blev Grundtvig stormende forelsket i. Grundtvig var meget moralsk på det tidspunkt, så det er nok ikke blevet til mere end sværmeri, men det kan da også være slemt nok. Grundtvig var teolog, men ikke ordineret som præst. Han kunne derfor ikke holde gudstjeneste med altergang, men måtte gerne prædike. Grundtvig stod sig godt med præstefamilien Graae og prædikede ofte i Bøstrup kirke.

I Lohals boede der dengang ikke mange mennesker. De fleste fastboende var på Hou. Meget af det nuværende Lohals var skov og mark, men der lå dog en gæstgivergård i Lohals, som senere blev til badehotel og plejehjem. Den røde bygning på parkeringspladsen overfor det tidligere Langelands Plejehjem er en rest fra gæstgivergården. Fra gæstgivergården kunne man gå gennem skoven til vandet og bade. Der blev også holdt møder og forlystelser. Vejen fra Stoense Udflytterer ledte til stedet, og ligeledes en vej fra Skiften, den nuværende Tom Knudsensvej.

Få huse er tilbage fra den tid. Det gælder den gamle smedie på Skiften. Nogle huse på Tom Knudsensvej. Det gamle havnehus er jo desværre ikke mere. Lohalsgården var den største gård, som har givet jord til det meste af Lohals.

I 1807 blev København angrebet af Englænderne. Det blev begyndelsen til en ulig og ulykkelig krig. Man var meget bange for en engelsk landgang og invasion. Hele Danmark blev bevæbnet. Der blev anbragt kanonbatterier ved kysterne. Landeværnet blev sat i beredskab og frivillig kystbevogtning og overvågning blev iværksat. I Lohals byggede man en havn som base for nogle kanonbåde. Kanonbådene var bevæbnede med en kanon og blev roet frem. På den måde kunne man manøvrere i vindstille og hurtigt søge ly bag kystbatteriet. I Lohals var der kasserne for mange soldater. Her har Grundtvig prædikeret for soldaterne og beboerne på Hou. Der var jo dengang ingen Hou kirke. Der har været god kirkegang, for soldaterne havde pligt til at møde op.

Maleri af "Egelykke" før 1845

Grundtvig var glødende national. Et eksempel på hans talegaver fra hans afskedsprædiken: "Og nu I mænd, der samledes for at værne om landet! For jer var det især, jeg blev bestemt til at tale. Jeg stræbte at vise jer, at det var jeres pligt som mennesker, som kristne og som den bedste konges undersåtter at stå og slå til sidste dråbe blod. Jeg søgte at opflamme jeres mod ved at minde jer om jeres forfædre, der stod som klippen og enten faldt eller sejrede i Danmarks strid." Det var svært for Grundtvig under disse forhold at more sig til maskeradebal på Tranekær Slot. Han kunne ikke rigtig klare, at man dansede på slottet, og at soldaterne var mere optaget af løn og øl, piger og kortspil end af fædrelandets forsvar. På Tranekær Slot talte man tysk, og det gjorde man også, når der var fremmede på Egeløkke. Det var måske derfor, selskabet så ofte kedede Grundtvig. Han nægtede nemlig at tale tysk.

Søhelten Willemoes var kommet til Langeland for at forestå overførsel af soldater til Lolland. Det var farligt, for Storebælt var bevogtet af engelske skibe. Grundtvig mødte Willemoes på Tranekær slot. Han beundrede søhelten.

*På Langeland vorder så livligt og trygt,
de både må lære at age.
På flugten må gange selv kvindernes frygt.
Man færdes om nætter og dage.
Fra Stryn og fra Hou
til Stengade-Skov,
hel underlig age de både.*

Men Grundtvig var også moralsk forarget over den smukke Willemoes opførsel. I et vers af ”Kommer hid i piger små” skriver Grundtvig:

*Gerne han på hånd og mund
kyssede den hulde,
var vel og en liden stund,
som han ikke skulle.*

Da sørgebudskabet om Willemoes død kom, skrev Grundtvig:

*Nu kvinder og mænd skal i løbende år
på Langelands høj og på lavlandets slette
opsøge småblomster i høst og i vår.
Velsigne dit minde og sørgende flette
af tårer bedugget uvisnende krans*

Grundtvig var glad for at være på Langeland. Han kunne godt lide at undervise, og her fik han tid til at studere. Især den nordiske oldtid og mytologi, inspireret af Øhlenschläger. Grundtvig startede et læseselskab, hvor nogle præster og Constance var deltagere. Første møde med 9 deltagere blev holdt i Tranekær præstegård. Man indkøbte bøger, læste dem, drøftede dem og solgte dem blandt deltagerne. Da Grundtvig forlod øen, opløstes læseselskabet.

Om sin stilling på Egeløkke skriver Grundtvig, hvor heldig han var sammenlignet med andre herregårdes huslærere. ”Jeg er en del af familien, mens de andre er underdanige tjenere. Får jeg endog en gang imellem et ublidt ansigt, når mine opdragelsesideer ej stemmer med fruens ikke alt for fornuftige kærlighed til drengen, så er dog min vilje ej så ofte kraftesløs”. Grundtvig kan ikke tænke på noget andet huslærerjob, ”for det var alt for usandsynligt, at jeg skulle træffe et, hvor jeg omgikkes med så megen godhed og agtelse, hvor jeg midt i mit slaveri nød så megen frihed. – dog måske en anden grund lønlig virker meget til denne bestemmelse!”

Grundtvigs forelskelse var stormende. Om sit forhold til Constance skriver han i sin dagbog: ”Den hånd, jeg om dagen kyssede varm, omslyngede i drømme min bøjede hals, sluttede mit bankende bryst til den bølgende barm, der om dagen kun tryllede mit øje, og trykkede min mund fast på de blussende læber, der udgød kysse end tifold sødere, end de harmoniske lyde, der om dagen beruste mit øre”

Grundtvig ankom til Langeland som en snusfornuftig rationalist, men forlod øen som religiøs romantiker. Han fik en ”romantisk” religiøs omvendelse på Strandbakken ved Egeløkke, hvordan han fandt Gud overalt:

*Fandt ham i digterens sang,
fandt ham i vismandens ord,
fandt ham i myter fra nord,
fandt han i tidernes gang.
Synligt og vissest den dog
fandt ham i bøgernes bog*

Forelskelsen i Constance var begyndelsen på Grundtvigs respekt for følelsers værdi. Selv om Grundtvigs kristne gennembrud kom senere, er det dog bemærkelsesværdigt, at han i sit skrift om liturgi fra langelandstiden lægger megen vægt på dåb og nadver. Det oprindelige barnlige får værdi i modsætning til rationalismens forstandsdyrkelse. Ved afskeden skrev Grundtvig til Langeland:

*Du have! Du nyfødte spæde
som strækker med barnlig glæde
de blomster som arme mod mig.
Ved dit kys jeg så ofte har smilet.
I din favn jeg så tit har udhvilet.
Og dog – dog forlader jeg dig.
Men græd ikke barn, thi jeg lover
at komme igen, før du sover,
og sige dig venlig god nat.*